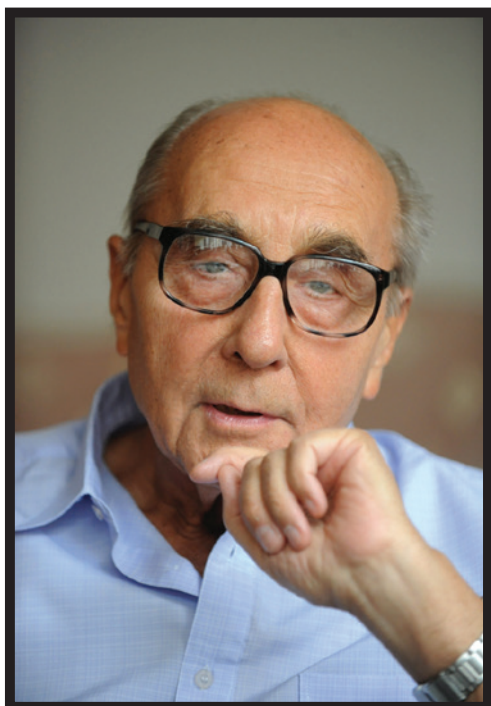

Erdélyi Erzsébet

A nyelvész, az EMBER – közről Grétsy László emlékére

(Megjelent az *Édes Anyanyelvünk* 46. évfolyamának 2. számában)

(1932–2024)
Forrás: MTI/MTVA

2022-ben, Grétsy László kilencvenedik születésnapjára készülő, *A nyelvész – emberközelből* interjúkötetünk címének kigondolásakor még nem sejtettem, hogy fájdalmasan közeli a búcsú. Könyvünk címén ma már nem változtathatok. Visszaemlékezésem kulcsszavaként most kiemelem azt, ami számunkra a legmeghatározóbb: az EMBER.

Tudom, mindez nem túl eredeti, de ha Grétsy Lászlóról szólunk, a szavak megtelnek élettel, a betűk játékosan megmozdulnak, a hangok csupa zenére váltanak, mert másképp szólani Róla lehetetlen. Kerek tíz évig élvezhettem közvetlen

közelségét, barátságát. Igaz, ennek fele az ELTE egykori Tanárképző Főiskolai Karán főnök-beosztott oktatói viszony lett volna, de Tanár úr ilyet nem ismert. Munkatársai voltunk mindannyian, felemelt bennünket, olyan megbecsüléssel, olyan kedvességgel, hogy szinte zavarba jöttünk tőle.

Aztán eltelt sok-sok év, mialatt csak figyeltük egymást távolról, örültünk egymás sikereinek a szeretet vékony ezüstszála mentén. Egyszer csak érkezett egy kedves levél, amelyben egykori „Főnököm” megkérdezte, hogy nyugdíjas éveimet elérve lenne-e kedvem amolyan titkári szerepkört betölteni mellette, mert a technika gyors fejlődésével már nem tud lépést tartani. A számítógép kezelésének alapjait természetesen elsajátította, de barátságot sohasem kötöttek, sőt, ahogy gyakorta mondogatta: ősi ellenségként kellett erre a hasznos műszaki eszközre tekintenie. Így kezdődött közös munkánk, amely – ahogy teltek az évek – egyre sokrétűbbé vált, a *titkár* szó pedig eredeti jelentéséhez híven *secretarius*szá, *titoknok*ká gazdagodott. Idős kora ellenére szellemi munkabírása, szakmai sokoldalúsága, végtelen szorgalma, akaratereje gyümölcseként töretlenül születtek hosszabb-rövidebb tanulmányai, cikkei, rejtvényei. Ezek első olvasójaként megtisztelt azzal, hogy számított a véleményemre, megköszönte észrevételeimet. Az első olvasóból idővel krónikássá váltam, megnyílt előttem, így született meg a címben szereplő interjúkötet, majd új munkába fogtunk.

Két évvel ezelőtt Kiss Gábor, a Tinta Könyvkiadó ügyvezető igazgatója azzal az ötlettel kereste meg Tanár urat, hogy reprintben kiadná az Akadémiai Kiadónál 1962-ben megjelent kandidátusi értekezését, *A szóhasadást*. Nemet mondott erre Grétsy László, mondván: hatvan év alatt sokat változott a nyelv, óriási munka lenne átdolgozni, felfrissíteni. Javaslatomra viszont elgondolkodott egy népszerűsítő változat megírásán, hiszen közös könyvbemutatóink alkalmával észre lehetett venni a téma iránti élénk érdeklődést. Csodálatos energiával írta egyre-másra a szócikkeket, csupán a szóalakhasadás című fejezet hiányzott. A halála előtt két nappal boldogan mondta a telefonba, hogy átröpítette

hozzám azt is. Már „csak” a kettőnkénél lévő eltérő változatokat kellett volna egyeztetni, ám életenergiái hirtelen elhagyták. Így ez sajnos posztumusz munkaként jelenhet meg, amit Tanár úr gyakran mondogatott is, bár bízott abban, hogy a Teremtő még ajándékoz számára egy-két esztendőt.

A szívügye – a szóhasadás mellett – „az Édeske” volt, ahogyan az *Édes Anyanyelvünket* becézte, végtelen szeretettel. „A lapom” – mondogatta haláláig. Nem tudott megválni tőle. Harminc éven át szerkesztette, kilencvenéves korától élete utolsó napjáig gondozta az 1979-től induló nyelvemvelő folyóiratot: tanulmányokkal, rejtvényekkel látta el, a Pontozó rovatot vezette. Ugyanígy nem tudott megválni az *Élet és Tudomány*-beli Nyelv és Élet rovatától sem, ezt több mint hatvan éven át szolgálta cikkeivel, értékes szerkesztői munkával.

Az Anyanyelvápolók Szövetségét második otthonának tekintette. Nem lehetett olyat kérni Grétsy professzor úrtól, amit ne teljesített volna: előadóként, mentorként, bölcs tanácsadóként, minden jó ügy támogatójaként. Élete utolsó előtti napján is a díszvendég szerepét vállalta a Szövetség által szervezett konferencián. Minden levélre válaszolt, pedig ezek nyilvános szereplései során szákszámra érkeztek. Soha nem láttam idegesnek, feszültnek, lehangoltnak, pedig az élet számára is tartogatott szomorúságra, felháborodásra, csalódásra okot adó helyzeteket. Ilyenkor visszafogottabb volt a szokásosnál, de a csüggedés nem talált rajta fogást, a szellemi munka átsegítette a nehézségeken. És még két kísérőtársa: a bizalom és a derű.

Grétsy László boldog ember volt. Nem a sok kitüntetés, állami és egyéb elismerés miatt volt boldog és elégedett. Igaz, a Prima Primissima díjra büszke volt, mert azt nem „hivatalból” kapta, hanem kedves olvasói, hallgatói szavazatai alapján érdemelte ki. Az élet legapróbb és sokak által észre sem vett örömei töltötték fel szívét-lelkét szeretettel. A teremtett világot, a természet szépségeit töretlenül tudta csodálni, remekül érezte magát benne. Pedig számtalan sorscsapást átélt hosszú élete során: háborút, forradalmat, világvjárványt, találkozott emberi rosszindulattal, irigységgel, féltékenységgel, de semmi sem tudta derülését lerombolni, bizalmát megingatni, kiábrándulttá tenni.

„A béke embere” címet – ha lenne ilyen – régen kiérdemelte volna. Mindig megegyezésre törekedett, szelíd szóval, indulatok nélkül próbálta elsimítani az ellentéteket. Soha nem emelte fel a hangját. Megértő, megengedő nyelvemvelőként a Lőrincze-féle emberközpontú nyelvemvelést, amely az előző nyelvközpontút felváltotta, tovább tudta vinni, nemzetközpontúvá alakítani, mert Grétsy László mindig nemzetben gondolkodott, és dolgozott is érte. Sportszeretét a gyermekkortól utolsó napjáig végzett tornagyakorlatok mellett a magyar helytállás, a világ élsportolói közötti méltó helyünk elfoglalása lelkesítette át. Kedvenc időtöltése a sakkozás volt, ifjúkorában versenyszerűen és sikeresen üzte.

Mindezek a tulajdonságok: lenyűgöző tudás, tisztesség, megértő emberi hozzáállás a világ dolgaihoz, segítőkészség, kitűnő előadói képesség még nem elég ahhoz, hogy milliós (nem túlzok!) rajongói tábor gyűjtsön maga köré egy nyelvész.

A titkát én egyetlen szóban foglalnám össze: szenvedély. Kettős tűz égett a lelkében, ennek egyik lángját édes-ékes anyanyelvünk szeretete táplálta, a másikat imádott, egyre gyarapodó családjá. Kecskeméti könyvbemutatónk alkalmával jegyezte meg a hallgatóság körében ülő orvos barátom: amíg valakinek ilyen tűz ég a szemében, addig nincs baj. Nagy izgalommal készült az elmúlt nyáron évenként ismétlődő balatoni nagycsaládi nyaralására, mert egyre fáradó fizikumra ilyenkor feltöltődött energiával, amely kitartott a következő találkozásig. Az utolsó karácsonyt Győrben töltötte, hogy együtt örülhessen családjával legkisebb dédunokája megszületésének, pedig már rendkívül fáradt volt. Korán eltávozott felesége hiányát mindig érezte. Rajongott a lányaiért, lelkesen mesélt unokáiról, a dédunokákat kitörő örömmel fogadta.

A szemében lobogó tűz lángjánál sokan meg tudunk melegezni. Most ez a tűz kialudt. Ám a mi lelkünkben tovább parázslék, rendkívül gazdag alkotói életművből továbbra is meríthetünk. Már az ellen sem tiltakozhat, ha szavakba foglaljuk, milyen felkészült tudós, magával ragadó előadó, nagyszerű egyéniség volt. Mert életében nem tehetjük ezt meg, azonnal elhárította az elismerést. Ha mégis megtörtént, ő restellte leginkább. Egy erdélyi kirándulás alkalmával nyelvészársai jelenlétében történt: egy székelly atyafi térdre vetette magát, és lelkesen köszönte meg, hogy az anyanyelv szeretetére tanítja az erdélyi magyarokat. „Porig süllyedtem szégyenemben” – emlékezett vissza a jelenetre.

Tanszéki emlékeimből is idézhetek példát szerénységére. A hatvanötödik születésnapjára készített nyelvemvelő kötetünket így köszönte meg: „*Kedves tanszéki Kollégáim, Barátaim! Mindnyájatoknak hálásan köszönöm a felejthetetlen találkozásot s a két meglepetést. Az egyik, a kötet az egyik legértékesebb ajándék azok között, amelyeket valaha is kaptam, a másik, a névfejtéssel is díszített akrosztichon pedig a legkedvesebb.* G. László

Barátotok: László, a grécsi”

A nyelvi játék, a rejtvény végigkísérte életét, és épp olyan komolyan játszott, amilyen játékosan, derűsen terjesztette a tudományt, járva az országot, vagy a rádió, televízió hullámain keresztül. Népszerűsége töretlen azóta is, bár Tanár úr gyakran mondogatta, hogy senki sem emlékszik már rá. Ennek ellenkezőjeként hadd idézzek egy kedves levélből, amelynek körülményei sem elhanyagolhatók. A Grétsy László által szerkesztett és részben írt *Hivatalos nyelvünk kézikönyve*, amely 1978-ban második kiadásával jelezte, hogy milyen hasznos kiadvány, csaknem ötven év múlva felkeltette a VII. kerületi EVIN (Erzsébetvárosi Ingatlan-gazdálkodási Nonprofit Zrt.) HR-vezetőjének figyelmét, aki

vezérigazgatójával és munkatársaival egyetértésben meghívta Grétsy Lászlót egy találkozóra. A meghívó levélben ez is olvasható:

„A Hivatalos nyelvünk kézikönyve és szerzői említések nem volt olyan munkatársunk – beleértve az egészen fiatalokat is –, aki ne számolt volna be kellemes emlékeiről Önnel kapcsolatban. Nem volt alkalom, hogy egyes írásai ne kerültek volna szóba, és természetesen az Álljunk meg egy szóra! televízióműsor, illetve az e címet viselő könyv is mindig kellemes emlékként kerül elő.”

A találkozó 2023 novemberében, a Professor úr javaslatára – mert erre is volt figyelme – éppen 13-án, a magyar nyelv napján megvalósult. A kerület polgármestere is jelen volt a népes hallgatóság körében, amely nagy figyelemmel és odaadással hallgatta Tanár úr előadását. Annak szerkesztett változatát székhelyük bejáratánál kifüggesztették, mert úgy érezték, hogy *„vendégeink, munkatársaink jöttükben-mentükben értékes gondolatokat meríthetnek belőle.”*

Grétsy László halála nem tántorította el a hivatalos nyelv megújításának szándékától a vendéglátókat. A Társaság vezetése eltökélt abban, hogy a Grétsy László-programot mindenképpen végigviszi, ezzel (is) tisztelegni kíván a Professor úr emléke előtt.

„A vérengző és csaló emberek éveik felét sem érik meg. De én, Uram, tebened bízom” – olvashatjuk Dávid szavait az 55. zsoltárban. Grétsy László gyönyörű életkora, melyet nem árnyékolt be kedélyvesztés, ápolásra szorulás, kiszolgáltatottság, a bizonyíték arra, hogy igaz, Istenben bízó ember volt. Isten a tenyerén, még inkább a kebelén hordozta életében és halálában egyaránt.

Ahogy egész életét élte, béke, derű és nyugalom jusson Grétsy Lászlónak osztályrészül halála után is. Emlékét hűségesen megőrizzük, amíg élünk.

Bősze Péter

Kedves László...

...ha valaki átutazik a túlpartra, mindig megdöbbenek, ha csak egy pillanatra is. Pedig ez az átkelés természetes, az élet utolsó utazása, de már a porhüvely nélkül. Az utazó nyomot hagy maga után, az itt maradón átvillannak a történetek; ezeket szedjük össze, és írjuk le úgy, ahogy mi láttuk, amikor elbúcsúzunk.

A Magyar Örökség díjad alkalmával méltattuk munkásságod a folyóirat hasábjain is. Megtettük ezt most is, az isten veled alkalmából. Most csak néhány gondolatomat szeretném veled megosztani:

Rám a személyiséged volt a legnagyobb hatással, az ízes magyarul beszéléssel. Úgy mondtad, miként azt a leghelyesebbnek gondoltad, mindig egyszerűen, pontosan és mindenkoron a magyar nyelv szépségét csillogtatva. Egyszerűen, mindenki által érthetően, a legbonyolultabbat is. Tudtad, nem tudtad, avagy csak a génjeid hallgatag sajátja volt, hogy bármi elmondható a legegyszerűbb fogalmazással, ha tökéletesen érted a jelentését. Ragyogó lélekkel hallgattalak, sőt lelki szememmel még Kosztolányit is láttam elismerően bólogatni.

Néha az volt az érzésem, hogy az angol nyelvről talán nem is hallottál: úgy tűnt, mintha angol szavak nem is lettek volna a szókészletedben.

Szépen és magyarul tanítottál mindnyájunkat beszélni; a közcsatornák hullámain az egész országot, évtizedeken

át. A sors áldása, hogy kijutott nekem is belőle. Szépen és magyarul, mert tudtad, hogy ez jellem kérdése, magyar ember így beszéljen.

Nem érdekelt téged, hogy a nyelvészet miként vélekedik a nyelvművelésről. Van, nincs? Hagyjuk a nyelvet magára, majd kialakítja magát... Mintha ezek nem is volnának – az én szememben nincsenek is, és úgy vélem, a tiedben sem. Hallatlan egyszerűséggel és magyar nyelven fogalmaztál, ahogyan nyelvünk legszebb formája megkívánja.

A te kérdésedre született a *Magyar Orvosi Nyelv* című folyóirat. A „Betű- és szóvetés a magyar orvosi nyelvben” rendezvény végén így fordultál hozzám:

„Nagyszerű kezdet; ám hogyan tovább? Ez nem oldja meg a magyar orvosi nyelv ügyét.”

Mint amikor szikra pattan ki, jött azonnal a válasz: létrehozuk a *Magyar Orvosi Nyelv* című folyóiratot. A teremtő gondolat a tied, a fogamzása az enyém, és lángész nyelvész fiadon, Zsomboron át, a megalapozásában is oroszlánrészed volt.

László, köszönöm a szép és magyar beszédet, azt a csodát, amelyet évtizedeken keresztül tőled kaptam. Nekem a legszebb, amit adhattál; az isten is megáld érte. Egy ember áthajózott a túlpartra, ránk hagyva, hogy miként fejazzuk ki a gondolatainkat. Egy nemzet mondja a köszönetet.